

ТІНЬОВИЙ СЕГМЕНТ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Загальна переорієнтація підприємницької активності з виробничої діяльності на сферу обігу, на спекулятивні операції, на боротьбу за присвоєння і перерозподіл національного багатства і державної власності, що відбулася в результаті лібералізації цін і приватизації державного майна, обумовила в Україні криміналізацію економічних відносин і корупційність державного апарату. Вже сьогодні тіньова економіка України набула загрозливий обсяг. Відповідно до експертної оцінки Рахункової палати, рівень «тінізації» економіки досяг майже 40 % ВВП, що перевищує граничне значення макроекономічної безпеки країни.

Достовірно частку тіньової економіки не встановлено, але вона суттєва. Її необхідно враховувати при формуванні державних і галузевих програм розвитку, при прийнятті стратегічних і тактичних рішень.

Сьогодні в економічній літературі питанням тінізації вугільної галузі України приділено занадто мало уваги, хоча це один із найбільш тіньозованих секторів національної економіки. У зв'язку з цим метою даного дослідження є розгляд питань урахування реального фактора тінізації в обґрунтуваннях розвитку та реструктуризації вугільної галузі України, виявлення тіньових і корупційних схем, що сформували поняття «тіньовий потенціал вугільної галузі», визначення комплексу заходів щодо декриміналізації вугільної галузі України.

Підвищена криміногенність і наявність значного тіньового сегмента у вугільній галузі зумовлені значним бюджетним фінансуванням і комерціалізацією збуту продукції. За розрахунками експертів, тіньовий ринок вугілля в Україні становить близько 3 млн т на рік (близько 5 % від загальної кількості вугілля, що видобувається). Так, не зважаючи на зростання бюджетного фінансування галузі, збитки державних вугільних підприємств від реалізації товарної продукції з 2000 р. вирости майже в 10 разів і сягнули в 2007 р. 3,9 млрд грн. При цьому кредиторська заборгованість перевищила дебіторську більш ніж на 7 млрд грн [1].

Президент України В. Ющенко відзначив, що через адміністративні рішення уряду вугілля, со-

бівартість якого у 2009 р. склала 705 грн за тону, на ринку продається за ціною 446 грн. Сьогодні з 140 вугільних підприємств збитково працюють 130 (близько 93 %), збитки галузі складають 3,7 млрд грн і вирости за останній рік на 1,5 млрд грн.

Незважаючи на масштабну збитковість підприємств вугільної галузі, вона продовжує залишатися найбільш криміналізованою галуззю паливно-енергетичного комплексу, формуючи доходи численних посередників і окремих посадових осіб за рахунок своєї збитковості. Вугільна промисловість України виступає об'єктом підвищеного інтересу організованих злочинних угруповань: кримінал існує там, де є реальна можливість отримати прибуток при мінімальних витратах.

Однією з найбільш серйозних проблем вугільної галузі України, що бере початок з середини 90-х років – моменту старту реструктуризації вугільної промисловості, яка характеризувалася масовим закриттям шахт, є несанкціонований видобуток вугілля.

Активізація процесу несанкціонованого вуглевидобутку в Україні обумовлена декількома обставинами. По-перше, багато малопотужних або відпрацьованих вугільних пластів у Донбасі залягають близько до поверхні, так що іноді і будинки, і присадибні ділянки знаходяться практично на вугільних пластах.

По-друге, розквіт цього тіньового бізнесу пов'язаний з реструктуризацією вугільної галузі, яка припускає масову ліквідацію містоутворюючих підприємств – нерентабельних державних шахт.

Типова ліквідація шахти в Україні виглядає так: спочатку виділяються гроші на реконструкцію безперспективної шахти, потім освоюються гроші, виділені вже безпосередньо на ліквідацію. А ще існує можливість заробітку на продажі металобрухту й устаткування. Таким чином, при ліквідації шахти державу обманюють тричі. Як правило, у результаті реструктуризації більш перспективні підприємства галузі були приватизовані, а ті, які вимагали серйозних капітальних вкладень, залишилися на балансі держави. У підсумку держава взяла на себе витрати по підтримці галузі, а прибуток пішов у приватні руки [2].

За останні роки радикально змінилося відношення до шахтарської праці. У радянські часи професія шахтаря була престижною, що підкріплювалося відповідним рівнем зарплати, шахти працювали стабільно. Крім того, вугілля як паливо давалося родинам шахтарів і пенсіонерам практично безкоштовно. В результаті неефективного менеджменту вугільної галузі України, обтяженому світовою фінансовою кризою і кризовими явищами всередині країни, гірники опинилися без місця роботи, тобто без засобів до існування, що змусило вчорашніх шахтарів займатися незаконним видобутком вугілля (так, з ледве більш півсотні шахт Луганської області – 43 підлягли закриттю, і, як слідство, майже 40 тисяч гірників втратили роботу). Робота на «копанках» (копанкою в Донбасі називають нелегальне промислове виробництво, на якому кустарним способом, без дотримання відповідних норм і вимог ведеться видобуток вугілля, в Донбасі їх нараховується до двох з половиною тисяч) залишається майже не єдиним способом заробітку в невеликих містах на сході країни. Отже, тіньові корупційні схеми, що існують у галузі, сьогодні на тлі кризи тільки розвиваються. У зв'язку з цим несанкціонований вуглевидобуток у Донбасі набув загрозливого некерованого характеру і представляє собою наймогутнішу індустрію.

Незважаючи на збільшення щорічних обсягів державної підтримки вугільної галузі, видобуток вугілля скорочується. Так, якщо в 1990 р. в Україні було видобуто 82 *млн* т вугілля, то у 2008 р. – усього 59,5 *млн* т. В першому кварталі 2009 р. Мінвуглепром фіксує падіння вуглевидобутку на 12,8 % у порівнянні з відповідним торішнім періодом, і в той же час правозахисники заявляють про колосальний підйом нелегального вуглевидобутку. Щорічно нелегальний вуглевидобуток в Україні складає від п'яти до шести мільйонів тонн вугілля [3].

Станом на 01.01.2008 р. на території Луганської області нараховується 590 родовищ і 151 об'єкт обліку (з урахуванням комплексності) різноманітних корисних копалин, з яких 253 родовища і 54 об'єкти обліку розробляються. Мінерально-сировинна база області на 63 % складається з паливно-енергетичної сировини (кам'яне вугілля, газ метан тощо). Розвідані запаси вугілля становлять 14512,6 *млн* тонн.

На сьогодні на користування надрами з метою видобування кам'яного вугілля видано 277 спеціальних дозволів. У цій сфері здійснюють діяльність підприємства різних форм власності. На видобуток вугілля зони вивітрювання видано 22 спецдозволи (14 % від загальної кількості), більшість із них – у 2002–2003 рр. терміном на 10 років. На цей час суб'єкти підприємницької діяльності недержавної форми власності переважно отримують спецдозволи відповідно до ст. 9 Кодексу України «Про надра» на видо-

бування незначних запасів вугілля до глибини 300 м за допомогою будівництва шахт малої потужності [4].

Одна з найпростіших тіньових схем заснована на тому, що собівартість видобутку вугілля на нелегальних шахтах («копанках») значно нижче, ніж на державних шахтах. По статистиці Конфедерації вільних профспілок України, нелегальних шахт у Донбасі близько 6 тисяч, на них працює близько 60 тис. осіб і щорічно видобувається близько 5 *млн* т високоякісного вугілля. Розвинуто цей бізнес в основному в так званих малих шахтарських містах. Самодіяльні старатели врубуються в тунелі закритих вироблених шахт і добирають те, що було нерентабельне видобувати централізовано, розкопують тонкі та близько розташовані до поверхні пласти вугілля, які непридатні для промислових розробок [5].

За даними відділу природних ресурсів Луганської облради, у регіоні близько 12 тис. вугільних шарів, що виходять на поверхню. Кількість таких копанок за різними підрахунками коливається в межах 1,5 тис. Отже, багато хто з підприємств, що одержують дотацію, можуть не видобувати вугілля, а отримувати його у власників «копанок».

Підтверджуючий приклад: з початку поточного року між офіційними даними про відвантаження вугілля через державного оператора «Вугілля України» і фактичними даними щодо його надходження на склади ТЕС йде щомісячний розрив у 600–700 тис. т. За п'ять місяців цей розрив досяг 2,8 *млн* т [6], тобто впливає логічний висновок про відвантаження українським ТЕС вугілля, яке видобувається нелегальним шляхом, обумовлюючи таким чином розвиток тіньового ринку вугілля в Україні.

У країні нараховується понад 6 тис. нелегальних шахт, де в «копанках» видобувається вугілля, яке має низьку собівартість – до 100 *грн* за тонну, тому що знаходиться на невеликих глибинах. Для видобутку цього вугілля не потрібно витратитися на ліцензію, проведення геологорозвідувальних робіт, екологічні заходи, техніку безпеки тощо. Дешеве вугілля з'являється на вторинному, тобто тіньовому ринку, його оприбутковують і проводять по документах як видобуте на державній шахті вугілля з глибини 500–1000 метрів.

Стандартний шлях легалізації – вугілля відвозять на спеціальні площадки, де його змішують з офіційно добутим, цю суміш завантажують у вагони, а потім везуть на промислові об'єкти. Схема найпростіша, але успішно діє і донині [7]. Розбавлена породою продукція продається державі по 600–700 гривень за тонну при реальній ціні закупівлі в 100–220 *грн*. Різницю між ціною і собівартістю покривають державні дотації.

У нинішньому році зольність у середньому складала 41 %. Для порівняння – в 50-х роках видобувало-

ся вугілля з зольністю 17 %. Це означає, що до реальних обсягів видобутку приписано ще як мінімум половину невидобутого вугілля, що замінили породою.

Неякісне вугілля надходить на електростанції і з трудом горить при додаванні імпортного природного газу та мазуту, що значно дорожче ніж вугілля. Коефіцієнт корисної дії українських ТЕС складає 30 %, тоді як в Європі електростанції, що працюють на низькосортному бурому вугіллі, мають ККД більш 40 % [8, 9]. У зв'язку з цим росте ціна на електроенергію, яку сплячують і промислові підприємства, і рядові споживачі.

Таким чином, можна вважати, що працює найбільш корупційна складова – здійснюється тіньове постачання на електростанції під видом продукції з держпідприємств вугілля, видобутого в нелегальних копанках і розведеного породою з гірничих відвалів, за що уряд видає ще й державні дотації. У результаті використання подібної корупційної схеми підвищується ціна на електроенергію і все населення, і інші галузі промисловості змушені платити більш високу ціну.

Головною причиною незаконного видобутку вугілля є відсутність контролю з боку органів місцевого самоврядування за використанням територій. Землі видаються комерсантам нібито для сільськогосподарських цілей, а фактично на ділянках здійснюється несанкціонована розробка надр.

Несанкціонований видобуток корисних копалин супроводжується численними порушеннями земельного законодавства: самовільним використанням земельних ділянок і зняттям родючого шару ґрунту, що призводить до деградації земель та інших негативних екологічних наслідків. Таким чином, страждає не тільки природний ландшафт заповідних територій, але й наноситься непоправна шкода екології нашого краю. Крім того, збиток наноситься і прилеглим вугільним підприємствам.

Недосконалість законодавчої бази та низка існуючих інших об'єктивних причин ускладнює застосування конкретних заходів із припинення незаконної розробки надр, знижує ефективність державного регулювання в галузі охорони надр і забезпечення екологічної безпеки при їх використанні. Отже, система беззаконня і корупції безпосередньо породжена існуванням неефективних інституцій в Україні.

Чинне законодавство має недоліки в частині припинення дій із незаконного видобутку корисних копалин. Міра відповідальності за несанкціонований видобуток вугілля непорівнянна із прибутком, що одержують організатори незаконного бізнесу. Злочинці, що займаються нелегальним видобутком вугілля, користуються тим, що закон не передбачає кримінальну відповідальність за розробку корисних копалин місцевого значення. Адміністративний

штраф складає від 68 до 102 *грн.* У той же час штраф за експлуатацію автотранспортних засобів, при експлуатації яких зміст забруднюючих речовин у відпрацьованих газах перевищує встановлені нормативи, становить 510–850 *грн.*

Статтею 240 Кримінального кодексу України, що встановлює відповідальність за порушення законодавства про надра, не передбачено конфіскацію знарядь несанкціонованого видобування природних ресурсів, тому техніка та обладнання, які виявлені на місцях самовільного видобутку корисних копалин, повертаються потенційним порушникам [4].

З врахуванням цього президент України В. Ющенко своїм указом ввів у дію рішення Ради національної безпеки й оборони від 30 травня 2008 року «Про стан і перспективи розвитку вугільної промисловості і негайних заходів щодо підвищення безпеки праці в цій галузі». Рішення введене в дію указом Президента № 685/2008 від 5 серпня. Відповідно до даного документа державними адміністраціями рекомендовано пропрацювати питання відносно детінізації діяльності з видобутку вугілля на виходах пластів і спрощення процедур одержання документів дозвільного характеру на здійснення такого виду діяльності, у тому числі одержання відповідної геологічної інформації.

Останнім часом ведуться полеміки із приводу необхідності легалізації даного бізнесу. Її метою ставиться підвищення безпеки і ліквідація тіньових схем реалізації вугілля.

За останні декілька років деякі «копанки» одержали легальний статус і стали цілком офіційно іменуватися малими підприємствами вуглевидобутку. Принципово для них нічого не змінилося, але видобуток вугілля тепер ведеться уже у відносно промислових масштабах, а працівники офіційно працевлаштовані. Тільки у Східному Донбасі зареєстровано 47 «копанок», на яких працюють більш 6,5 тис. осіб. У 2007 р. цими підприємствами видобуто 1 *млн* 126 тис. т вугілля і пройдено 36,4 км гірничих виробіток.

Однак навіть легалізація частини «копанок» не виводить цей бізнес із тіньових схем. Оформлення дозвільних паперів коштує сотні тисяч гривень. Виникає абсурдна ситуація: починаючи з 1996 р. у Луганській області з 53 шахт у стадії закриття виявилось 46, і в то ж самий час ці закриті шахти знову стали вести видобуток (тільки нелегальний) вугілля. Коли шахта працює легально, приходиться платити масу податків, а на нелегальній шахті не треба [10].

Крім того, легалізація передбачає і додаткові витрати на відновлення верхнього шару ґрунту, посадку дерев. На сьогоднішній день у Луганській області зареєстровано 35 приватних шахт. При цьому, за даними правозахисників, приватники все одно намагаються організувати незаконний вуглевидобуток, самовільно захоплюючи ділянки.

Правозахисники не в змозі протидіяти чітко організованим схемам у тіньовому вуглевидобутку. Технічна ліквідація незаконного видобутку спричиняє ряд складностей: завезення ґрунту, породи, проведення вибухотехнічних робіт. На це необхідно бюджетне фінансування, що взагалі не передбачене [3].

Для вирішення проблеми несанкціонованого видобутку вугілля, по-перше, Мін'юст повинний терміново внести зміни у Кримінальний кодекс України (а саме передбачити конфіскацію техніки і засобів видобутку вугілля) та затвердити методичку підрахунку збитку, заподіяного державі незаконною розробкою надр. По-друге, варто посилити покарання за розкрадання вугілля, істотно збільшивши штрафи. По-третє, необхідно реалізувати соціальні програми, що реально створюють робочі місця. Без нових виробництв перетворити депресивні шахтарські міста в міста, що розвиваються, неможливо. І, нарешті, один зі шляхів вирішення проблеми – відновлення не завжди розумно закритих шахт. Наприклад, на ліквідацію підприємства із запасами вугілля на 150 років витрачали 10 *млн грн*, тоді як відкрити нову лаву коштувало усього на два мільйони дорожче. І зараз ряд копанок функціонують на вугільних пластах закритих шахт [11].

Наприкінці 2008 р. через кризу в металургійному комплексі різко впав попит на вугілля, дав збій графік відвантаження вугільними підприємствами своєї продукції. З перших днів 2009-го року ця тенденція загострилася до катастрофічної межі. Профіцит енергетичного вугілля в Україні перевалив за оцінку 6 *млн т*. На складах ТЕС накопичено 3,5 *млн т*, на складах державних і недержавних шахт чекають реалізації ще 2,5 *млн т* вугілля [12].

Спостерігається сьогодні також дискримінація у відношенні шахт недержавної форми власності, що закріплює в Мінвуглепромі корупційні схеми. ДП «Вугілля України» відмовляється приймати вугілля шахт недержавної форми власності, що приводить у ряді випадків до практичної зупинки вугільних підприємств. Таким чином, вугілля лежить на складах у стані самозаймання, а шахтарям нема чим платити заробітну плату.

Існує точка зору, що несумлінні чиновники зацікавлені в постачаннях на українські ТЕС імпортного вугілля, одержуючи на подібних угодах солідні «відкоти», у той час як вугілля приватних підприємств залишається на складах.

Так, у вкрай критичному положенні опинилася одна із найуспішніших шахт галузі – ЗАТ «Шахта «Ждановська» (м. Ждановка Донецької області), що видала на-гора у 2008 р. біля одного мільйона тонн вугілля. Високоякісну енергетичну продукцію «Ждановської» готова була отримувати компанія «Донбасенерго», але відмовилася від контракту, послаючись на урядове розпорядження.

Проблема заговарення складів і стримування цін на енергетичне вугілля, що зріла на протязі кількох місяців, свідчить, таким чином, про існування потоку тіньового вугілля і вимагає прийняття урядом програми стабілізації енергетичного сектора.

Зараз державні шахти фактично працюють на приватний бізнес. І не тільки тому, що коксохімічні заводи і металургійні комбінати в основному приватні, і у відомому ланцюжку «вугілля-кокс-метал» прибуток формалізується тільки у двох останніх ланках. Приватний бізнес заробляє на самих шахтах. Зараз картина на багатьох державних шахтах приблизно така: грошей вистачає тільки на виплату зарплати, і те не в усіх. Електроенергія і постачання йдуть у борг. Беруться кредити не під розвиток, а під витрати. У такій ситуації у державної шахти з'являється «інвестор». Він під відвантаження поставляє на шахту необхідне устаткування, за яке підприємство розплачується грошима, вирученими від реалізації вугілля тому ж «інвестору» [5].

Ще одна діюча схема: під передовою вивіскою «інвестиційний проект» найчастіше виявляється абсолютно суспільно марне придбання вугілля на виплату за фіксованою ціною на умовах передоплати. Забезпечуючи шахти устаткуванням і фінансовими ресурсами за завищеними цінами, інвестор диктує керівникам вугільних підприємств свої умови, і ціна вугілля, отриманого в рамках «інвестиційних» схем, як правило, значно нижче ринкової. Природно, це впливає на собівартість вугілля по шахті й в цілому по галузі і збільшує обсяг державних дотацій. Подібних «інвесторів» чимало, і за різними оцінками шахти заборгували їм від 8 до 10 *млрд грн* [5].

Або інший варіант: комерційні структури, найчастіше напівкримінального характеру штучно створюють борги шахт і відповідно до процедури банкрутства (за безцінь) одержують шахту в управління в ролі санатора. Таким чином, ефективно спрацьовує механізм схованої приватизації через формування штучного боргу. Цікаво, що практично всі банківські структури, які мають намір надавати кредити шахтам, мають пряме відношення до вугільних ФПГ.

Далі починає працювати схема «тіньової» приватизації вугільних підприємств, результатом реалізації якої є наступне – інвестор в умовах неможливості погашення боргу вугледобувним підприємством стає його власником.

У травні 2008 р. Кабмін прийняв постанову, що заборонила введення будь-яких інвестиційних проектів на держпідприємствах. Однак на сьогодні у Мінвуглепромі майже 40 % видобутку вугілля в Україні приходиться на частку приватних шахт. Якщо ж брати коксівне вугілля, то частка приватних шахт тут узагалі доходить до 60 %.

Як альтернативу заборони на інвестиційні проекти, Кабмін дозволив проведення спільної діяльності. У рамках договору про спільну господарську діяльність в обмін на інвестиції компанії-інвестори одержали право управління вугільними підприємствами. Далі, у випадку позитивного вирішення питання про приватизацію вуглевидобувного активу, компанія-інвестор одержувала, як мінімум, пріоритетне право на покупку, а як максимум – право на покупку без конкурсу. Значимо, що у квітні 2009 р. прем'єр-міністр Ю. Тимошенко заборонила вугільним підприємствам укладати договори про спільну діяльність із приватними компаніями.

Дотепер розходяться також думки експертів стосовно наслідків майбутньої приватизації вугільних підприємств. За їх оцінками держава все-таки прийде до приватизації шахт, оскільки тільки в цьому випадку в галузі з'явиться шанс розвиватися далі. Інше питання, з яким ступенем прозорості будуть проходити торги. Експерти також звертають увагу, що спочатку уряд повинний прийняти програму, яка дозволяла б здійснювати всебічний контроль за майбутнім власником, а вже потім заявляти про початок приватизаційних процесів.

Бюджетні гроші розкрадаються також за статтею «технічне оснащення» – зараз це *1,7 млрд грн*. Серед фактів злочинного відношення до проблемної вугільної галузі є і такі, як придбання гірничо-шахтного устаткування, що так і не було використано на підприємствах; фінансування техніко-економічного обґрунтування об'єктів, будівництва яких за бюджетні засоби не передбачається; придбання устаткування для шахт, що підлягають закриттю; передача шахтами в якості застави природних ресурсів – вугільних шарів – комерційним банкам нібито з метою одержання кредиту для покупки устаткування на тендерній основі, в результаті відбувається присвоєння кредитних засобів.

Левина частка бюджетних грошей іде на покупку у фірм-сателітів шахтного устаткування за завищеними в 5–10 разів цінами. Крім того, найчастіше за ціною нового надходить старе перефарбоване устаткування, витягнуте з непрацюючих шахт, а виділені гроші просто розкрадаються.

Останнім часом в офіційних повідомленнях податкових органів все частіше говориться про злочини, що зроблені за участю фіктивних фірм. Фіктивне підприємництво, здійснення злочинів з використанням фіктивних підприємств, за оцінками фахівців, складають зміст сучасної злочинної діяльності [13].

Ще один зі способів розкрадання бюджетних коштів – це закриття шахт. У стволі шахти, на глибині 3–5 метрів від поверхні робиться перемичка і засипається породою. На папері виконується цілий комплекс заходів, і списується близько *100 млн грн*

на закриття кожної такої шахти. Зараз у стадії закриття знаходиться 140 шахт.

Отже, там, де є нелегальні шахти, державні шахти не витримують конкуренції, і їх закривають. А закрити вигідно, тому що ще можна на цьому вкрати. У результаті залишаються тільки нелегальні шахти, а міста вимирають.

Сьогодні шахтарі використовують засоби, що допомагають врятувати життя в умовах шахтних аварій – протигази, респіратори, саморятівники, вогнегасники, прилади виміру рівня метану. Однак за офіційними даними, у даний час існують підпільні підприємства, що займаються виробництвом і реалізацією засобів захисту під видом заводських, здійснюючу підробку сертифікатів відповідності на засоби індивідуального захисту. Як постачальники подібної продукції на шахти виступають фірми, що мають мережу філій, гарні зв'язки і налагоджені схеми у сфері держзакупівель. Вигода керівників – у відкотах. За придбання продукції у визначеного підприємства замовник одержує відсоток від її вартості.

Таким чином, розвиток вугільної галузі в Україні пов'язаний з існуванням цілої системи тінювих і корупційних схем, що сформувавши поняття «тінювий потенціал вугільної галузі», він диктує необхідність відповідного урахування цього фактора у програмах реструктуризації вугільної промисловості.

Облік тінювих складових діяльності підприємств вугільної промисловості, з одного боку, буде сприяти детінізації економіки та переорієнтації «тінювих» коштів в офіційний сектор, а з іншого – це один з напрямів удосконалення методології обґрунтування управлінських рішень стосовно розвитку вугільної галузі.

На думку О. Пасхавера, президента Центру економічного розвитку, відхід економіки в тень – це не що інше, як спосіб пристосування та адаптації до неререформованості та слабкої дієздатності держави. І тінювий сектор економіки – це зворотній бік сучасних умов існування.

Висновки. Виходячи з цього, при зміні існуючого положення справ і посилення ролі держави, державного контролю негативні тенденції зростаючої тінізації економіки можуть змінитися. Так, при прийнятті управлінських рішень на державному рівні необхідно враховувати «тінювий потенціал» економіки, зокрема, відносно вугільної промисловості актуалізувати питання, які пов'язані з несанкціонованим видобутком вугілля, «тінювою» приватизацією вугільних підприємств, розкраданням коштів, призначених на переозброєння шахт тощо.

Питання «тінювого» сектора економіки потрібно розглядати не тільки як існуючу проблему, а й як показник неефективності системи державного управління та неможливість виконання державою своїх

функцій в рамках наданих повноважень. Таким чином, в умовах поглиблення економічної кризи і зростання тіньового сектора економіки управлінські рішення, які прийняті органами державного управління, необхідно змінювати, корегувати та доповнювати додатковими заходами щодо контролю за витрачанням бюджетних коштів, зміни механізму державного управління, перегляду існуючих програм реструктуризації та розвитку економіки, зокрема вугільної галузі, з огляду на обсяги та масштаби її тінізації.

Література

1. Притика О. Вугільна промисловість — чорна діра державного бюджету чи основа енергетичної безпеки України? / О. Притика // Дзеркало тижня. — 2008 р. — 12—18 квітня.
2. Яценюк А. Каждый миллион тонн украинского угля уносит жизни пятерых горняков / А. Яценюк // Факты. — 2009. — 29 августа.
3. Мищенко А. Нелегальная угледобыча превысит 6 млн тонн / А. Мищенко // Комментарии. — 2009. — 17 апреля.
4. Інформація про виконання рішень обласної ради з питань, пов'язаних з незаконною розробкою корисних копалин на території Луганської області // Додаток до рішення Луганської обласної ради від 29.01.2009 р. № 26/16.

5. Стельмах В. Между Руром и Саксонией / В. Стельмах // Эксперт-Украина. — 2005. — 10 ноября.
6. Ржеутский В. Уголь Украины: и тут «все пропало»? / В. Ржеутский. — Режим доступа : <http://economics.unian.net/rus/detail/14834>.
7. Москаленко Н. Борьба с «копанками», эпизод №... п? / Н. Москаленко // Реальная газета. — 2009. — 6 августа.
8. Мищенко А. Шахты-убийцы никогда не закроют? / А. Мищенко // Известия в Украине. — 2007. — 28 ноября.
9. Дергачев В. Когда грянул гром поднебесный / В. Дергачев. — Режим доступа : <http://www.otechestvo.org.ua>.
10. Калитвинцев Д. Людей преднамеренно засыпали грунтом. Чтобы скрыть аварию / Д. Калитвинцев. — Режим доступа : <http://www.ostro.org/regions/36/economics/articles/article-53650/>.
11. Подпольные шахты. Как на «теневом» угле опустошают бюджет страны // Держава — Регион. — 2009. — 17—23 июля (№ 30—31).
12. Шило Е. Теневой уголь душит реальные шахты / Е. Шило // Шахтер Украины. — 2009. — 26 июня (№ 24).
13. Лысенко В. В. Фиктивные фирмы (криминалистический анализ) / В. В. Лысенко. — К. : Парламентское издательство, 2002. — 112 с.

Подано до редакції 13.10.2009 р.

УДК 330.341.1

К. В. Іванова,

*асистент,
Технологічний інститут СНУ ім. В. Даля,
м. Северодонецьк*

МЕТОДИКА УСУНЕННЯ ДИСГАРМОНІЙНОСТІ РЕСУРСНИХ СКЛАДОВИХ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасна стадія розвитку інноваційної сфери економік розвинених країн пов'язана із прискоренням інноваційних процесів на основі довгострокового партнерства і взаємної зацікавленості економічних суб'єктів у підвищенні ефективності інноваційної діяльності. Наукові праці багатьох вітчизняних та іноземних дослідників присвячені розв'язанню цілого комплексу проблем вдосконалення управління інноваційною діяльністю різнорівневих

економічних суб'єктів. У сукупності цих проблем на одне з перших місць виходить питання необхідного ресурсного забезпечення інноваційного потенціалу підприємств як виробничої бази інноваційного розвитку національної економічної системи та її регіональних підсистем.

Стосовно означеної проблематики досліджень необхідно зауважити, що в сучасних наукових розробках значна увага приділяється вивченню процесів і

© К. В. Іванова, 2009